

revolutionaire beweging' (die hij voorzag) 'in ieder geval (zijn) best te doen voor het behoud der orde'; de waterleiding, de electricische centrale, de gasfabriek, de banken zou hij ongestoord laten voortwerken, op de stations zou hij de orde handhaven.¹ Voor alle zekerheid maakte Zimmerman nog een résumé van het besprokene. Wat konden zijn gesprekspartners anders concluderen dan dat de burgemeester van 's lands tweede stad capituleerde nog voor de revolutie ingezet was?

Hij was de enige niet. Heykoop en Brautigam waren, nog vóór zij Zimmerman bezochten, door de voorzitter van de machtige Scheepvaartvereniging Zuid, P. Nijgh, ontvangen, 'die er van overtuigd was dat de Duitse gebeurtenissen hier zouden doorzetten'; hij beloofde schielijk verbetering van de arbeidsvoorwaarden.² Minister-president Ruys sprak die avond in Den Haag met de liberale en vrijzinnig-democratische leiders, onder hen Fock. 'Ze waren zeer slap . . . Huns inziens was alles verloren. De revolutie was niet te keren. We moesten maar wat toegeven, bijv. een paar socialisten in het kabinet opnemen.' Een had zitten huilen.³

Geen wonder waarlijk dat bij Troelstra de hoop, de verwachting, de zekerheid groeide dat het moment gekomen was waarop de arbeidersklasse de macht zou overnemen. Hoe vaak had hij er van gerept als van een in de verte liggend ideaal! Nu leek het met handen te grijpen. Het revolutionair sentiment, in deze mens van heftige emoties nooit gedooft, aangewakkerd nog door de windvlagen van venijnige kritiek die uit de hoek van de Wijnkopianen kwamen, vlamde op. Al meer dan een week lang was er binnen de besturen van SDAP en NVV een bewogen discussie gaande geweest of de tijd rijp was voor een revolutie. De meeste bestuurders hadden gemeend van niet en Troelstra had zich moeten intomen. Wel stelde het manifest dat SDAP en NVV op zondag 10 november deden verschijnen, vèrgaande eisen (onmiddellijke demobilisatie, algemeen vrouwenkiesrecht, kiesrecht voor allen boven 21 jaar, afschaffing van de Eerste Kamer, heffingen op het grootkapitaal, 'socialisatie van alle bedrijven die daarvoor in aanmerking komen', invoering van de wettelijke achturedag) – maar deze en andere desiderata lieten zich ook zonder het overnemen van de macht verwezenlijken. Van dit laatste werd in elk geval, in strijd met Troelstra's bedoelingen, niet gerept.

¹ Zimmermans verslag, aangehaald in *Als 't moet*, p. 63. ² I. Cornelissen, G. Harmen en R. de Jong: *De taaië rooie rakkers. Een documentaire over het socialisme tussen de twee wereldoorlogen* (1965), p. 29. ³ Aldus Aalberse in zijn Dagboek n.a.v. mededelingen van Ruys op 11 november. Gribling: *Aalberse*, p. 316-17.